

OUD BROEK.NL

MEI 2016

- *Mijn tante Carolien*
- *Jelle Kaper, scheepsbouwer*
- *Onze eeuwenoude kerk*

Op de voorpagina:
Carolina Berendina Praastink.

Jelle Kaper, een leven lang aan het Kerkplein

Scheepsbouwer in het klein

Zijn moeder kwam uit Harlingen, zijn vader uit de Amsterdamse Kinkerstraat. Ze hebben allebei gevaren, op de veerboot van rederij Koppe die van Amsterdam naar onder andere Stavoren voer. Vader Willem Kaper was hofmeester, moeder Trijntje Bekius werkte achter het buffet.

Heeft Jelle Kaper aan die varende ouders zijn hobby, het maken van scheepsmodellen, te danken? "Ik weet het niet," antwoordt Jelle. "Eén van mijn broers heeft hier in de tuin achter het huis eens een boot gebouwd." "Iets' met boten hebben de Kapers dus wel. Maar, zegt Jelle: "ik ben gewoon, om 's winters wat te doen te hebben, in de jaren zestig begonnen met het bouwen van scheepsmodellen."

Jelle Kaper woont al zijn leven lang, sinds hij er begin 1945 is geboren, aan nummer 1 op het Kerkplein. "Nadat mijn vader was gestopt met zijn baan op de veerboot, is hij in de melkfabriek in Purmerend gaan werken," vertelt hij. "De melkfabriek is alweer lang geleden gesloten en afgebroken; er staan nu huizen op die plek."

"Mijn ouders hebben eerst in Harlingen gewoond, waar mijn broertje Berend is geboren. Later verhuisden ze naar Amsterdam-noord en daarna heeft mijn vader dit huis gekocht. In 1947 kreeg ik nog een broertje, Sijmen," zegt Jelle. Hij haalt het trouwboekje van zijn ouders tevoorschijn. De namen Jelle en Sijmen komen vaak voor in de familie. Jelle ging naar de bewaarschool aan de Laan, maar zijn lagere school stond in Amsterdam.

COLOFON

Het bestuur van Vereniging Oud Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Jaap Wortel	Voorzitter	j.j.wortel@hetnet.nl	020-4031216
Atsie Drijver	Secretaris, Collectie	atsiedrijver@zonnet.nl	020-4031201
Jan Maars	Projecten, Rondleidingen	j.maars@planet.nl	020-4031118 06-53923773
Hillie Honingh	Penningmeester	hilliehoningh12@gmail.com	020-4031567
Jan Hoetmer	Bestuurslid Beschermd Dorpsgezicht	sanjan65@hetnet.nl	020-4031614

Medewerkers: Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Nico Merkelijn (fotograaf), Aagje Bruijn, Speed-O-Print (drukwerk).

Correspondentieadres: Vereniging Oud Broek in Waterland, Buitenweeren 17,
1151 BE Broek in Waterland
E-mail: info@oudbroek.nl • <http://www.oudbroek.nl> • Rabobank: NL44RABO 0310 7021 94

Lidmaatschap: Binnen postcode 1151 € 12,50, buiten € 15,00. Aanmelden via de website.

ISSN: 2211-8675

“Mijn ene oor was niet in orde; daardoor kwam ik op een speciale school terecht.” Zijn broers zwermden uit; hun vader overleed in 1966. “Daarna heb ik nog dertig jaar, totdat zij in 1996 overleed, met mijn moeder hier gewoond.” Jaar in jaar uit gingen Jelle en zijn moeder met de caravan met vakantie naar Zwitserland.

Jelle leerde het bakkersvak; hij werkte bij Smits Koffiehuis tegenover het Centraal Station in Amsterdam. Het grootste deel van zijn werkende leven was hij echter in dienst van de PTT, later KPN. “Ik werkte op de centrale bij de storingsdienst, moest dan hierheen dan daarheen. Ik kwam overal.” Toen hij 59 was ging Jelle met vervroegd pensioen. Hij heeft nog zo’n ouderwetse, lichtgroene telefoon staan, die we tot voor kort allemaal hadden. “Ja, hij werkt nog,” zegt hij, “maar ik word niet vaak gebeld.”

“Vroeger,” vertelt Jelle, “was dit huis kleiner en donkerder. De ramen die u nu ziet aan de achterkant, zaten er niet in. We hadden geen gas en de slaapkamer was afgescheiden door een schotje.” Trots: “Die mooie trap naar de zolder heb ik zelf gemaakt. Waar mogelijk heb ik alles zelf gedaan, ook in de keuken. Daar zat nog zo’n aanrecht in met van die blokjes - dat heb ik er allemaal uitgegoid.”

Op allerlei ereplaatsen in de kamer, op kasten, tafels en speciaal aangebrachte planken, staan de scheepsmodellen die Jelle Kaper heeft gemaakt. Behalve, vanzelfsprekend, de schepen die hij cadeau heeft gedaan aan smekende neefjes. “U weet hoe dat gaat, zo’n kind wil graag een boot hebben, en dan zeg je: vooruit dan maar.”

“Ik ben begonnen met een sleepboot, dat is niet zo moeilijk. Kijk, de Happy Hunter, die kan echt in water drijven. Destijds kon je voor bouwdozen nog terecht bij Merkelbach in de Kalverstraat,” vertelt de scheepsbouwer.

“Later heeft Bart Smit ze verkocht, maar nu zijn ze in Nederland niet meer te krijgen.”

***Ik begon met een sleepboot,
dat is niet zo moeilijk***

Vespucci

In een glazen kast staat een opleidingsschip, de Italiaanse Amerigo Vespucci. Een groots werk, waar hij twee winters over heeft gedaan. “Er zaten achttien tekeningen bij. De bekende, inmiddels overleden, huisschilder Piet Ent heeft het schip in glas gezet, de houten latjes er omheen heb ik gemaakt.”

Ook de Groene Draeck, het koninklijke vakantieschip dat steeds voor iets te veel geld wordt opgeknapt, heeft Jelle Kaper geïnspireerd. “Mijn moeder heeft de zeilen op de naaimachine doorgestikt. Dat kan ik niet, met een naaimachine werken, maar een zeil omzomen lukt me wel.”

“Hier ziet u de Halve Maan uit de VOC-tijd en dat is de Norske Løve. Ik heb ook een Vikingschip gehad, maar dat heb ik weggegeven.” Jelle tilt een schip van zijn plaats, de Royal Caroline uit 1749, en zet het voor ons op de tafel. “Het maken van de romp is het makkelijkst. Soms doe ik de latjes op een fles water, zodat ik ze goed kan buigen. Maar daar moet je snel mee zijn, want je handen zijn warm en voordat je het weet zijn de latjes niet buigzaam meer.”

“Vervolgens maak je de masten en het touwwerk en ten slotte breng je al die kleine dingetjes aan, die het schip af maken. Want kijk, als je eerst dat kleine spul erin zet, kun je het touw niet meer pakken. Soms kan ik ergens met de hand niet bij, dan gebruik ik kleine knijpertjes. Hoe kleiner het schip, dat snapt u wel, des te moeilijker het is.”

Jelle doet voor hoe hij heel dun touw door minuscule knoopsgaten wringt, hoe hij kanonnen, kogels, reddingsboten en kajuitjes bevestigt. Hij laat zijn nieuwst aanwinst zien, de Bombarda. “Het is gemaakt van notenhout, dat ik met een tang heb gebogen.”

“In de bouwdozen zit alles wat je nodig hebt plus de beschrijvingen. Je komt weleens iets tekort, touw bijvoorbeeld, of een van die kleine dingen waarmee het schip wordt opgetuigd.” Hij laat een doosje zien, zorgvuldig verdeeld in vakjes, vol klein spul. “Ik heb van alles in reserve, zodat ik altijd vooruit kan.”

In Nederland neemt de liefde voor het bouwen van scheepsmodellen af. “Vroeger waren er zelfs bijeenkomsten van scheepsmodellenbouwers in de Jaarbeurs in Utrecht. Je had er ook clubs van hobbyisten, maar daartoe heb ik me nooit aangetrokken gevoeld. Die bijeenkomsten - die zijn verleden tijd.”

En de bouwdozen? Kaper moet er tegenwoordig voor naar Antwerpen. Daar vind je ze nog te kust en te keur. “Ze zijn niet goedkoop; als ik zeg wat ze kosten, reageren mensen met: nou, flink duur. Maar de één doet dit met zijn geld, de ander dat. Ik heb graag wat over voor een mooie bouwdoos.”

Oudbroeker dagje-uit in september

Op zaterdag 10 september heeft het Oudbroeker dagje-uit plaats. We gaan met de bus naar Leiden en Den Haag.

’s Ochtends brengen we een bezoek aan de historische kern van de Sleutelstad, zo genoemd naar het wapen van Leiden. We lopen langs de grachten, zien monumentale bouwwerken, maar ook hofjes. De stad staat bekend om zijn universiteit, de oudste van Nederland. Langs het water vinden we de zaterdagmarkt - en heel veel terrasjes. Het historisch en geografisch middelpunt van de Leidse binnenstad wordt gevormd door de plaats waar Oude en Nieuwe Rijn samenkomen. Op deze strategische plek is in de Middeleeuwen een heuvel opgeworpen met daarop de Leidse Burcht, waar we beginnen met koffie en taart. We keren er, na de rondleiding door deskundige gidsen, terug voor de lunch.

Na de lunch rijden we naar Den Haag met zijn geheel vernieuwde stationswijk. We stappen uit voor het Binnenhof, waar een begeleid(st)er ons meeneemt voor een kort bezoek. Bij de ingang treffen we een imposant monument voor dr Willem Drees, gemaakt door onze dorpsgenoot Eric Claus.

Het middelpunt van het Binnenhof is de Ridderzaal die we, na de vertoning van een korte film over de geschiedenis, gaan bezoeken. Ten slotte lopen we rond het complex van de Eerste en Tweede Kamer, de Hofvijver, het Torentje, over het Plein langs het Mauritshuis naar een restaurant voor het afscheidsdrankje - bij mooi weer buiten.

*De kosten bedragen € 59,50 per persoon, te betalen na ontvangst nota, uiterlijk 20 augustus. We vertrekken om 8.30 uur aan Nieuwland en zijn daar om 18 uur terug. De belangstelling voor de dagjes-uit is altijd groot. **U kunt u nu al aanmelden via tel.nr 06-53 923-773 of info@oudbroek.nl***

Het leven van tante Carolien, echtgenote van burgemeester Wijnveldt:

Van sprookje tot nachtmerrie

Arno Overmars¹

Mijn grootmoeder herinnerde zich de verhalen uit haar kindertijd, die haar werden verteld door haar moeder. Die verhalen gingen over tante Carolien en haar echtgenoot, die burgemeester was van Ransdorp en daarna van Broek in Waterland. Volgens de verhalen was tante Carolien knap en ijdel, en ging heel chic gekleed. Als kind kwam het mijn grootmoeder voor alsof haar moeder over een sprookjesprinses vertelde.

Maar was het wel een sprookje? Het burgemeestersechtpaar heeft veel verdriet en tegenslag gehad en nu, na ruim 100 jaar, blijkt uit een reconstructie op basis van herinneringen, foto's, berichten uit de krant en een uitspraak van de rechtbank, dat de werkelijkheid minder rooskleurig was dan de overlevering doet vermoeden. Uit onderstaande beschrijving van het leven van tante Carolien, zal blijken dat het sprookje waarin ze leefde langzaam aan veranderde in een nachtmerrie.

Er was eens...

Het sprookje begint op 17 maart 1845, toen in Zelhem, diep in de Gelderse Achterhoek, Carolina Berendina Praastink werd geboren als tweede van de vijf kinderen van het echtpaar Gerhard Jan Praastink en Johanna Wilhemina Wolsink. De familie Praastink dreef aan de Markt in Zelhem een hotel, café en restaurant "Het Witte Paard", gecombineerd met een kolenhandel en expeditiebedrijf. De broer van tante Carolien, enige zoon in het gezin Praastink-Wolsink, was Arnold Jan, de grootvader van mijn grootmoeder. Op 13 april 1876 trouwde tante Carolien in Zutphen met Johannes Elbertus Theodorus Wijnveldt.

Oom Jan, geboren in Zutphen op 5 augustus 1838, was een van de acht kinderen uit het huwelijk van de koopman-fabrikant Joost Wijnveldt en Hendrica Huijskes, dochter van de wethouder in Groenlo. Op 4 augustus 1869 - daags voor zijn 31e verjaardag - werd hij burgemeester van Ransdorp. Ook zijn broer, Willem Wijnveldt, was burgemeester, en wel van de gemeenten Waardenburg en Neerijnen in Gelderland. Sinds 1882 combineerde oom Jan het burgemees-

terschap met de functie van secretaris van het Hoogheemraadschap Waterland (tot 1909). Na het huwelijk ging tante Carolien bij oom Jan, in de burgemeesterswoning van Ransdorp wonen. In Ransdorp werden in het Nederlands-Hervormde gezin 6 kinderen geboren. Over die kinderen later meer, want de eerste barsten in het geluk ontstonden op het gebied van het werk van oom Jan.

Oom Jan

Raadhuis in Ransdorp

Broek in Waterland

In juli 1891 werd oom Jan burgemeester in Broek in Waterland. Die benoeming was niet bepaald gelukkig. Zijn voorganger Jacob Rems (1834-1892) was ongeveer 20 jaar burgemeester geweest toen hij wegens ziekte in mei 1891 zijn ambt neerlegde. En terwijl Rems met zijn grijze baard het dorp met strakke hand en scherpe ogen leidde, werd Wijnveldt met zijn grote snor nimmer een Broeker, werd niet één van hen, maar bleef altijd een vreemde van buiten.

Carolina Berendina Wijnveldt-Praastink

De potentiaat in het gezin Wijnveldt, zo ging spoedig het verhaal door het dorp, was tante Carolien. Zij leidde haar man en kinderen met vaste hand en was zonder twijfel de baas in huis. Ze was misschien ook een beetje teleurgesteld en verbitterd, maar vooral ook eerzuchtig: als eerste vrouw van het dorp wilde ze ook als zodanig erkend worden. Voorwaarde daarvoor was natuurlijk wel dat haar man dan ook de rol moest spelen van hoofd der gemeente. Dat lukte niet zo best. Vooral de dorpsdokter, de hoofdonderwijzer en de gemeentesecretaris bepaalden het openbare leven in het dorp. En hoewel ook de burgemeester behoorde tot de kring van notabelen, was deze met een karakter als dat van oom Jan van weinig betekenis.

Het gezin van tante Carolien

Oom Jan en tante Carolien woonden aan de Dorpsstraat 5-7 in Broek in Waterland. Na hen, in de twintiger jaren van de 20e eeuw, woonde Jacob de Boer hier; hij had de Boerenleenbank

aan huis. Precies negen maanden na hun huwelijk werd het eerste kind geboren: Gerhard Jan Joost (Gerard). Op dat moment konden ze nog niet vermoeden dat hun oudste zoon voor veel onrust en verdriet zou zorgen. Maar in zijn kinderjaren was er nog niet veel aan de hand. Na Gerard zouden nog 5 kinderen volgen: de zonen Egbert, Arnold Jan en Theodoor en de dochters Egbertina en Willemina. Egbert overleed al in 1881, nog maar 3 jaar oud. Arnold Jan werd - in tegenstelling tot zijn oudste broer Gerard - maatschappelijk succesvol met de benoeming in 1926 tot burgemeester van Oudkarspel.

Theodoor was hulptelegrafist en radio-commies 1e klas en woonde lange tijd in Nederlands-Indië. Hij trouwde op Borneo in 1918 en kreeg twee kinderen: Johannes Elbertus Theodorus, vernoemd naar oom Jan, en Alida Gesina. Oudste dochter van oom Jan en tante Carolien, Egbertina, trouwde met kapitein der infanterie/luitenant Otto Pieter Bennowitz, de kleinzoon van Otto Pieter Bennowitz, burgemeester van Zelhem in de periode 1867-1879. De jongste dochter, Willemina, trouwde met Willem Jan Pottinga, een handelsreiziger uit Deventer. Het echtpaar woonde in Zaandam.

Kostganger

Oom Jan en tante Carolien hadden een kostganger in huis: Willem van Engelenburg (1860-1934). Van Engelenburg, die later een grote rol zou gaan spelen in het dorp (hij publiceerde

Johannes Elbertus Theodorus Wijnveldt

artikelen en boeken over de dorps-geschiedenis en was gedurende vele jaren gemeentesecretaris), was afkomstig uit een familie van kooplieden uit Arnhem. Helaas voor de toch wel deftige familie Van Engelenburg, zorgde Willem in zijn jonge jaren voor nogal wat problemen, vooral veroorzaakt door drankmisbruik. Hij had zijn studie in Delft afgebroken en omdat de familie Van Engelenburg bang was voor het verlies van al hun geld, liet ze Willem onder curatele stellen en plaatste hem als betalend logé bij oom Jan en tante Carolien, met het verzoek hem als vrijwilliger op de secretarie te laten werken. Dagelijks zagen de dorpsbewoners hem met oom Jan naar het raadhuis lopen. Van Engelenburg was een opgewekte man, speelde piano en was oom Jan en tante Carolien tot grote hulp bij de studie van de kinderen. Oom Jan en tante Carolien hadden dus een financieel voordeel, en bij het werk een goede hulp aan hem.

In mei 1894 werd oom Jan door de gemeenteraad van Broek in Waterland benoemd tot gemeentesecretaris en werd Van Engelenburg zijn assistent. Vier jaar later werd oom Jan door de vrijzinnige kiesvereniging van Buiksloot kandidaat gesteld voor de Provinciale Staten van Noord-Holland, maar oom Jan bedankte voor de kandidatuur.

Naarmate hij ouder werd, kon oom Jan zijn gecombineerde taken als burgemeester en gemeentesecretaris eigenlijk alleen nog maar blijven uitoefenen dankzij de hulp van zijn assistent. Zeker toen zijn gezondheid achteruit ging en hij enkele malen een attaque kreeg. Tante Carolien begreep al gauw dat de intelligente Van Engelenburg haar echtgenoot volkomen

1901: Koningin-moeder Emma wordt rondgeleid in Broek door burgermeester Wijnveldt

naar de tweede plaats zou verdringen. Dat strookte echter volstrekt niet met haar idee van de verhouding tussen burgemeester en assistent. Ze was een dominante vrouw. Van Engelenburg kon niet tegen haar op, en omdat ze flinke borrels bleef schenken, kwam hij niet van de drank af. Maar tenslotte kwam de dorpsdokter aan de zaak te pas. Zijn conclusie luidde kort en bondig: 'Die jongen moet bij Wijnveldt weg'. Van Engelenburg kreeg een degelijk kosthuis bij de familie Kuijper in Broek in Waterland. Daarmee was de strijd tussen de dorpsdokter en de burgemeestersvrouw een feit. Woedend was tante Carolien! Ze heeft daar thuis ongetwijfeld over gesproken, want haar oudste zoon Gerard raakte er door uit zijn evenwicht.

De oudste zoon: Gerard Wijnveldt

Gerard had een opvliegend, tegendraads karakter. In 1894 tekende hij vrijwillig voor een baan in het leger, voor een periode van 6 jaar. Eerst als soldaat, om vervolgens in 1896 korporaal te worden (7e Regiment Infanterie, in garnizoen te Hoorn). In deze periode bouwde Gerard een aanzienlijk strafregister op, met vele overtredingen, zoals 'zich tijdens een oefening ongepast uitlaten tegen de groepscommandant' en 'met pantoffels op appèl verschijnen' (straf: vier dagen kwartierarrest). Op 26 september 1899 werd hij door de Krijgsraad van het Hoog Militair Gerechtshof veroordeeld wegens mishandeling, gepleegd "in de hoedanigheid van tot de gewapende macht behorende ambtenaar", tot een geldboete van 15 gulden, bij het uitblijven van betaling te vervangen door 8 dagen gevangenisstraf. Hij had in de avond van de 16e augustus van dat jaar geprobeerd een voor militairen verboden café in Hoorn binnen te gaan. Toen hij werd tegengehouden ontstond ruzie, waarbij Gerard met getrokken sabel om zich heen sloeg en een collega-militair aan het hoofd raakte. Deze raakte daardoor licht gewond.

Na zijn diensttijd keerde Gerard terug in de burgermaatschappij, werkte korte tijd in Amsterdam als kantoorbediende, en ging in 1902 weer bij zijn ouders in Broek in Waterland wonen. Hij ging als ambtenaar ter secretarie werken.

Het einde van het sprookje

In december 1907 werd oom Jan ziek. In een geheime zitting van de gemeenteraad van Broek in Waterland werd de burgemeester, nog in diezelfde maand, eervol ontslagen als gemeentesecretaris. Van Engelenburg werd tot waarnemend secretaris benoemd. Het besluit van de gemeenteraad werd door de Koningin bekrachtigd en op 21 maart 1908 in de Staatscourant geplaatst. Pijnlijk was, dat noch oom Jan noch tante Carolien over het genomen besluit werd geïnformeerd, en dat zij het nieuws uit de dagbladen moesten vernemen. De verontwaardiging in huize Wijnveldt was dan ook groot.

Het besluit kon niet meer worden teruggedraaid: ook een gesprek dat een afvaardiging van de afdeling Noord-Holland van de Nederlandse Bond van Gemeenteambtenaren in april 1908 had op het Ministerie van Binnenlandse Zaken, haalde niets uit. Gerard was overstuurd over deze, naar zijn mening, grievende behandeling van zijn vader. In de avond van donderdag 26 maart 1908 ging hij op pad met een bijl. En toen hij rond 21:15 uur Van Engelenburg in gezelschap van een jonge-

dame tegen kwam, vlakbij de Kerkebrug waar hij achter de aldaar staande bomen had staan wachten, riep hij: "Je hebt geluk dat er iemand bij je is!". Maar als Van Engelenburg zich vervolgens omdraait en Gerard uitdaagt, slaat Gerard er met de bijl op los. Van Engelenburg krijgt meerdere slagen op zijn hoofd en armen en valt tegen de grond. De nabij wonende predikant kwam op het hulpgroep af gerend en bracht rust. Van Engelenburg werd door de dorpsdokter verzorgd aan twee wonden aan het hoofd en twee wonden aan zijn rechter arm, die beiden hevig bloedden en moesten worden gehecht. De slagen van de bijl waren zo hevig dat de rechterarm van Van Engelenburg gebroken bleek te zijn. Gerard meldde zich bij de rijksveldwachter met de mededeling dat hij met Van Engelenburg had gevochten. Hij leverde de bijl in en zei: "Pak mij op, anders bega ik misschien een moord". Met de dader ingesloten en de gewonde onder dokters handen, keerde de rust in het dorp weer terug. Maar de opschudding was groot.

Proces

Later dat jaar - Van Engelenburg was inmiddels door de gemeenteraad van Broek in Waterland definitief tot gemeentesecretaris benoemd - moest Gerard terecht staan voor de rechtbank te Haarlem. De Officier van Justitie legde hem zware mishandeling ten laste. Twee artsen stelden een onderzoek in naar Gerards geestesvermogens. Beiden achtten hem, "hoewel van een driftige en brommende natuur", toerekenbaar. Gerard was tijdens het proces zeer zenuwachtig en gaf op hartstochtelijke wijze antwoord op de vragen van de president van de rechtbank. Hij bekende en vertelde over de oorzaak van de onenigheid. "Ik was kwaad op zowel Van Engelenburg als op de leden van de gemeenteraad. Die dag had ik een bijl gekocht en ben er op uitgegaan, om de eerste de beste van mijn vaders tegenstanders te grazen te nemen, maar niet te doden. Op die manier wilde ik strafvervolgning uitlokken en de gelegenheid krijgen ruchtbaarheid te geven aan de lage wijze waarop mijn vader, burgemeester en vroeger secretaris van Broek in Waterland, door de gemeenteraad behandeld is. Toevallig liep Van Engelenburg toen in mijn handen".

Het verweer van Gerard, dat Van Engelenburg een toevallig slachtoffer was, overtuigde de Officier van Justitie niet. Van Engelenburg was zijn vijand, en Gerard had zich slechts willen wreken, omdat Van Engelenburg zich door goed gedrag had opgewerkt en zich in het dorp vrijwel onmisbaar had gemaakt. Dat hierdoor de invloed van de burgemeester verminderde, was begrijpelijk, maar voor Gerard kennelijk niet te verkroppen. Om die reden moest dan ook een langdurige straf worden opgelegd: vier jaar gevangenisstraf.

Volgens Gerards advocaat was er helemaal geen sprake van zware mishandeling, zoals door de Officier van Justitie ten laste gelegd. De artsen hadden immers verklaard dat Van Engelenburg na zes weken geheel was genezen en de wonden geen blijvend letsel hadden achtergelaten. Ook schetste de advocaat uitvoerig de oorzaken die Gerard tot zijn daad hadden gebracht: heel Broek in Waterland spande samen tegen de burgemeester en toen deze ziek werd, had de gemeenteraad hem in een geheime zitting ontslagen als gemeentesecretaris. De drijfveer van Gerard was dus pure ouderliefde. Hiermee zou de rechtbank bij een veroordeling rekening moeten houden. Misschien heeft de rechtbank dat inderdaad wel gedaan in haar vonnis van 23 juli 1908, toen ze Gerard wegens zware mishandeling veroordeelde tot een gevangenisstraf voor de duur van 1 jaar en 4 maanden, met aftrek van de tijd die hij, in afwachting van het proces, al in het Huis van Bewaring had gezeten. De bijl waarmee Gerard had geslagen moest op last van de rechtbank worden vernietigd. Gerard

werd naar de gevangenis van 's Hertogenbosch gebracht, waar hij tot eind juli 1909 zijn straf zou moeten uitzitten. Maar in het gevangenisregister valt te lezen dat hij wegens 'overprikkeling van het zenuwstelsel' ongeschikt was voor de cel. Ter gelegenheid van de geboorte van prinses Juliana op 30 april 1909 kreeg Gerard dan ook twee maanden strafvermindering (Koninklijk Besluit nr. 5 van 1 mei 1909). Zodoende was hij met ingang van 26 mei 1909 weer vrij man. Gerard ging weer bij zijn ouders in Broek in Waterland wonen, maar de reputatie van de familie Wijnveldt was voorgoed geknakt.

Slot

'Aanhoudende ongesteldheid en vergevorderde leeftijd' dwongen oom Jan om met ingang van 1 juni 1909 eervol ontslag uit zijn ambt van burgemeester te nemen. Er ontstond vervolgens in de gemeenteraad van Broek in Waterland discussie over de hoogte van zijn pensioen. Enkele raadslieden wilden hem 300 gulden per jaar toekennen, anderen niet meer dan 200 gulden, en een tweetal raadsleden vond zelfs dat nog te hoog. Het bedrag werd uiteindelijk vastgesteld op 200 gulden per jaar. Oom Jan en tante Carolien bleven in het dorp wonen. Oom Jan overleed er op 27 september 1911 en werd begraven op de begraafplaats van Broek in Waterland. Gerard vertrok in 1913 uit Broek in Waterland om er nooit meer terug te keren. Hij ging in Heemstede wonen. Na de zomer van 1916 vertrok ook tante Carolien uit Broek in Waterland en trok eerst in bij haar zoon Gerard in Heemstede, om later te verhuizen naar Zaandam, waar haar dochter Willemina woonde. Hier overleed ze op 22 maart 1922. Ze werd bij haar man begraven in Broek in Waterland. Gerard overleed, ongehuwd, in Haarlem op 30 december 1942, 65 jaar oud.

Eind 1985 werd door de gemeente Broek in Waterland het graf van de familie Wijnveldt Praas-tink op de Algemene Begraafplaats geruimd. Daarmee verdween het laatste zichtbare teken dat herinnerde aan het leven van tante Carolien en de burgemeester van Broek in Waterland. Uitsluitend in de overlevering leven tante Carolien en haar gezin nog voort.

¹ Dit verhaal, waarin feiten en fictie door elkaar lopen, is voor een belangrijk deel gebaseerd op de overlevering, zoals opgetekend door mijn grootmoeder, Gerda Johanna Garretsen (1913-2008), alsmede op door haar nagelaten documenten.

Het is door mij aangevuld met foto's uit mijn privéverzameling, familieadvertenties, de vonnissen van de rechtbank, de beschrijving van Ton Oosterhuis in zijn in 2009 verschenen boek *Broek in Waterland, het dorp van mijn grootvader* (p. 104-110), de informatie van de Historische Vereniging Oud Broek in Waterland, zoals gepubliceerd op de website

<http://www.oudbroek.nl/>, de via deze website te raadplegen historische kranten alsmede de publicatie *Jeugdherinneringen, geschreven door Johanna Egbertina Schoemaker (dochter van de schoolmeester), met aanvullingen en commentaren van Nel Rümke-Bakker (dochter van de dorpsdokter), raadpleegbaar via: <http://home.planet.nl/~oost2014/Ego/verhaal2.html>. Ik houd me aanbevolen voor uw reactie, aanvullingen en/of correcties via aovermars@freeler.nl.*

"Mijn moeder," aldus de schrijver van bovenstaand artikel, Arno Overmars, "vertelde graag over haar tante Carolien. Carolien was een oudtante van mijn grootmoeder; een van de zussen van mijn betovergrootvader.

De herinneringen aan en verhalen over (oud)tante Carolien werden door mijn grootmoeder vastgelegd."

Broek in Waterland heeft altijd hart (gehad) voor zijn kerk

'Spoedig en afdoend ingrijpen is geboden'

Het jaar 2016 is belangrijk voor de kerk van Broek in Waterland. Ook in de toekomst zullen kerkdiensten plaatshebben, kan er worden getrouwd en gerouwd, maar Henk Ekker, de laatste vaste dominee, heeft afscheid genomen. Naast 'kerkelijk' zal meer dan voorheen 'wereldlijk' gebeuren een plaats krijgen. Een goede reden om even stil te staan bij de geschiedenis.

Op de plaats waar nu de Broeker kerk staat, heeft al voor 1350 een kerkgebouw gestaan. Het werd, na een brand, herbouwd in 1408. De kerk was gewijd aan Sint Nicolaas, patroon van handelaren en zeevarenden. Geen wonder: we hadden heel wat haringvisserij en handelaren in ons dorp.

Spaanse soldaten schoten het gebouw in 1573 (vijf jaar eerder was de Tachtigjarige Oorlog begonnen) in brand. 'Spaans gespuys' worden ze genoemd op het gebrandschilderde raam in de kerk, dat tot vandaag de dag herinnert aan de wandaad. Tussen 1628 en 1639 werd de kerk opnieuw gebouwd.

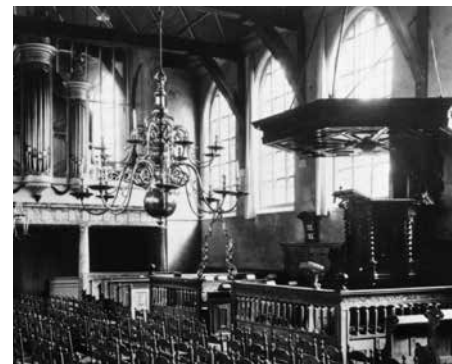
Intussen had Amsterdam in 1578 (Alteratie) het katholicisme ingeruild voor het protestanisme. Andere plaatsen volgden en ook Broek in Waterland had geen behoefte meer aan een katholieke kerk. 'De kerk is als RK-kerk

verbrand en als Hervormde kerk uit haar asch verzezen', schreef een bezoeker in Het Nieuws van den dag van 13 juli 1901.

Deze man, die zich Acronius noemde, was toevallig in de kerk, een paar uur voordat koningin-moeder Emma, op bezoek in Broek in Waterland, er werd verwacht. Hij zag 'interieur, zitbanken, de bekleding tegen den voet der pilaren en het doophek geheel uit eikenhout samengesteld'.

Vol bewondering bekeek hij de liggende leeuwjes op de uiteinden van de banken en op verschillende punten van het doophek, 'natuurlijk allen eenigszins verschillend van vorm, omdat die uit de hand gesneden (gestoken) zijn'.

Vergulde kronen en wijzerplaten

Broek in Waterland. Onze dorpskerk mag zo langzamerhand weer worden gezien. De koster heeft met zijn vrouw en kinderen dagen achtereen gewerkt om de vloer en meubels weer toonbaar te maken en reeds is het vreemdelingenbezoek hervat.

Men vroeg ons of de kronen verguld waren. Dat moet worden tegengesproken. Ze zijn alleen "maar" opgepoetst en van dof groen tot louter goud geworden. Hiervan heeft Hoetmer het geheim. De meubels staan weer op hun plaats en op enkele timmerwerkzaamheden en de electriciën na concentreert zich aller aandacht op de toren. Wel zijn de wijzerplaten opnieuw verguld, terwijl een splinternieuwe haan het koor bekroont. De oude was ernstig in de rui en leek meer op een kievit. Nu is het wachten op de elektrische verlichting die architect en kerkvoogdij voor grote moeilijkheden plaatst en op de grote schoonmaak van ons fraaie kerkorgel.

Donderdagavond j.l. werden wij onverwacht vergast op een orgel solo van de heer B. Westra die zijn orgel even wilde proberen. Langzaam liep de kerk vol aandachtige en verraste toehoorders. Er zit nog muziek in ons orgel maar de organist was lang niet tevreden. Dat hoeft ook niet want de orgelstemmer en bouwer, de heer Bik, zal het hele instrument grondig nazien, revideren en reinigen van alle stof die er ondanks beschermende dekzeilen in is geraakt. Er komt nu wel tekening in het werk maar de datum van de inwijding is nog niet vast te stellen. Nog even geduld. Het feest komt elke dag nader.

Bron: Nieuwe Noord-Hollandse Courant van 30-5-1951

Ook viel hem op de 'kostbaren preekstoel, vooral wat zijn soliditeit aangaat. 't Is een geschenk van twee personen in 1693, zooals dit op een plaatje is aangeduid en is van kostbaar hout, waaronder van ebbenhout gemaakt'.

Toch, het was niet alles rozengeur en maneschijn. Onze verteller had kritiek op de zitbanken en het orgel, die niet pasten bij de rest. 'Ze geven den indruk', schrijft hij, 'als een nieuwe linnenkast naast een ouderwetsch kabinet'.

Verzakt

Twee jaar voordat Acronius ons dorp aan deed, verscheen van J.F.L. de Blabian Verster het boekje 'Met de tram door Waterland'. Vanzelfsprekend was De Blabian Verster tijdens zijn tramreis in Broek in Waterland uitgestapt. Helaas: op de preekstoel, 'een van de mooiste van Noord-Holland', had hij 'op de donker getinte kolommen iets dofs, als gepolijst metaal, dat bewasemd wordt' gezien.

Met eikenhout omkleed

Broek in Waterland. Alhier zal het kerkgebouw, dat reeds op een bijzonder fraaien preekstoel kon bogen, weldra geheel in overeenstemming zijn met dit kunststuk. 't Is namelijk gebleken, dat de voetstukken der pilaren met eikenhout omkleed zijn, en dat de meeste banken van hetzelfde hout zijn vervaardigd. Twee pilaren zijn reeds ontdaan van de verflaag, waaronder het fraaie snijwerk verborgen was.

Bron: Nieuwe Purmerender Courant van 14 mei 1896

Hoe kwam dat? Een stoflaag in het schone Broek in Waterland? Onmogelijk! De Blabian Verster vernam dat de dofheid een gevolg was van de watervloed in 1825. 'Menschen en vee vluchtten in de kerk, die zoveel hoger ligt en watervrij bleef. Door de uitwasemingen der koeien werd het houtwerk aangetast en sloeg op sommige plaatsen dof aan. Zeem noch politoer kon baten. De dofheid bleef'.

In 1937 schreven de Kerkvoogden der Ned. Herv. Kerk een brandbrief aan Rijksmonumenten-zorg. 'Al in 1924 wezen metingen uit dat het gebouw aan één zijde verzakte' aldus de brief. Nu, dertien jaar later, was de toestand verschrikkelijk, doordat een flinke verzakking had plaatsgehad. 'Spoedig en afdoend ingrijpen is geboden', aldus de kerkvoogden.

De kerk is al heel vaak - heel grondig - gerestaureerd, onder andere in 1950/51 en in het begin van het huidige millennium. In 1988/1989 is het gebouw onderheid; het kan niet meer verzakken. Dit voorjaar staat de toren in de steigers. U kunt de kerk met zijn vloer van 273 grafstenen bijna dagelijks bezoeken. Wilt u meer weten over de geschiedenis: in de kerk vindt u een aardig boekje, 'De Broeker kerk'.

Wie weet.....?

Deze foto is omstreeks 1937 genomen vanaf de Broeker Kerk. Wie weet op welk hoekje van het dorp we neerkijken?

'Brouck leydt niet wijd van Munnekedam, wel versien van een suyvere en nette kerk, een spitsen Tooren daaraan, die bij onze tijd op het vierkant van deselve gheset, hoogh opdringht na de lucht.'

H. Soeteboom, 1658

Familie Koster 95 jaar in café "De Zwaan"

Tante Sijtje op goede voet met overheid

Broek in Waterland. Ter herdenking van het feit dat het 95 jaar geleden is, dat voor het eerst een lid van de familie Koster het café "De Zwaan" dreef, werd zaterdag een jubileum-avond in dit café gehouden. Hoewel de aanvang op acht uur was gesteld, begonnen de bezoekers reeds om zeven uur te lopen. Om acht uur was de toch lang niet kleine zaal stampvol. Namens "tante Sijtje", zoals hij het uitdrukte, sprak toen de heer Beets tot de aanwezigen. Spreker vertelde hoe reeds in 1600 onder de naam "De Stad Monnickendam" het tegenwoordige café "De Zwaan" bestond. In 1641 werd deze naam veranderd in "De gulden wagen" en in 1683 in "Het rode hart", waarna in 1774 hij al iets op de tegenwoordige gaat lijken: "De Witte Zwaan". In 1856 werd café "De Zwaan" het bezit van Cornelis Koster, grootvader van de jubilarisse Sijtje Visser-Koster. Via Klaas Koster, de vader van de jubilarisse, kwam de zaak aan haar, waar ze nu nog is. De familie Koster, vervolgde de heer Beets, geniet door heel Waterland een grote reputatie, door de echt genoeglijke sfeer, die men slechts zelden aantreft in café's. Hierna sprak burgemeester Paul, die eveneens mevr. Visser-Koster feliciteerde en haar, namens B. en W. dankte voor de uitnodiging.

Dat wij die uitnodiging hebben aangenomen, aldus de heer Paul, is wel een treffend bewijs, dat de zaak van juffrouw Visser-Koster ook bij de overheid goed bekend staat. Een behoorlijk café mag er zijn, dat is goed voor het tourisme, voor de hengelaars, die naar Broek komen en voor de vergaderingen van diverse verenigingen. We hopen, zo besloot de burgervader, dat "tante Sijtje" nog ééns zo lang en met dezelfde vitaliteit de zaak zal mogen besturen. Nadat de "Flierefluiters" uit Landsmeer nog welkom geheten waren, die vanwege het jubileum hun medewerking belangeloos gaven, begonnen dezen met hun toneelstuk het blijspel "Peggy" (Puck Steinvoorte-Helenklanen). Na afloop had er een grote verloting plaats (de loten waren, evenals de entree, kosteloos). Men werd getraceerd op bruidssuikers, koek en cigarettens enz. De jubilarisse had niet minder dan 15 bloemstukken ontvangen. Ze werd op het toneel geroepen om een hulde van het publiek in ontvangst ter nemen, terwijl ze zo werd vereeuwigd. Enkele Broeker amateurs zorgden voor opgewekte muziek waarop men tot diep in de nacht kon dansen. Het was een zeer geslaagde avond waarop "tante Sijtje" met genoegen kan terug zien.

Bron: Nieuwe Noord-Hollandse Courant, woensdag 9 mei 1951

De watersnood van 1916 wisselend in beeld

De Broeker Kerk speelt een belangrijke rol als in 1916 een verwoestende watersnood Waterland treft. Hij ligt, zoals het een kerk betaamt, relatief hoog, dus worden al snel de koeien erheen gedreven. 'De stank van de mest is overweldigend en de kerk loopt grote schade op door de walmen en het vocht in de muren en het orgel', schrijft Dirk Wolff in het boekje, dat onlangs over de ramp verscheen.

In diezelfde kerk, die er honderd jaar later puik bij ligt, is nu een grote tentoonstelling aan de watersnood gewijd. Vereniging Oud Broek in Waterland beschikt over een enorm aantal foto's over de ramp in ons dorp en omgeving in de toenmalige gemeente Broek in Waterland. Vooral de polders Belmermeer, Broekermeer en Noordmeer hadden veel te lijden.

Alle afbeeldingen zijn gefotografeerd door dorpsgenote Petra Steenkamer, vergroot afgedrukt en voorzien van een straatnaam. De watersnood werd in de kranten op de voet gevolgd. Aagje Bruijn heeft de kranten, op het internet geplaatst door de Koninklijke Bibliotheek, nageplozen. Een selectie is afgedrukt en chronologisch, als een tijdlijn, onder de afbeeldingen geplaatst.

Het aantal foto's dat Vereniging Oud Broek in Waterland heeft, is zo groot, dat u van de zomer drie wisseltentoonstellingen te zien krijgt. Voor de eerste serie kunt u in de kerk terecht van 25 april tot 29 mei. Van 31 mei tot 3 juli bent u welkom als u de tweede reeks wilt zien. Van 5 juli tot 21 augustus treft u de laatste groep afbeeldingen aan.

Van 17 juli tot 21 augustus is in de kerk bovendien de reizende expositie 'Watersnood 1916-2016, 100 jaar droge voeten' te zien. Tentoongesteld worden zeer uiteenlopende werken van 27 kunstenaars.

Wisseltentoonstelling Watersnood 25 april t/m 20 augustus in de Broeker Kerk, dinsdag t/m zaterdag van 10 tot 16 uur, zondag en maandag van 13 tot 16 uur.

In de kerk kunt u het boekje 'Watersnood 1916 Broek in Waterland' van Dirk Wolff voor vijf euro kopen.

Deze tentoonstelling is tot stand gekomen mede dankzij het CWW, de Stichting WaterKustLand en het Coöperatiefonds van de Rabobank.

OUD BROEK.NL

MEI 2016

- **Mijn tante Carolien**
- **Jelle Kaper, scheepsbouwer**
- **Onze eeuwenoude kerk**